

Rekommendationer för specialistutbildning i Allergologi

Innehållsförteckning

1. Inledning

- 1.1 Några ord om specialiteten
- 1.2 Allergologi i ett internationellt perspektiv

2. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om läkares specialiseringstjänstgöring

3. Målbeskrivning för specialiseringstjänstgöring i allergologi

4. Specialitetens rekommendationer om hur målbeskrivningen kan uppfyllas

- 4.1 Allmänna rekommendationer
- 4.2 Precisering av delmål
- 4.3 Förslag på ST-kontrakt
- 4.4 Checklistor

5. Kvalitetsuppföljning

- 5.1 Granskning av specialiseringstjänstgöringen enligt SPUR- modellen
- 5.2 Ansökan om specialistkompetens
- 5.3 Specialistexamen

1. Inledning

1.1 Några ord om specialiteten

Välkommen till specialiteten Allergologi!

Du kommer som allergolog att arbeta med en stor patientgrupp i alla åldrar som idag kan erbjudas utmärkta möjligheter till diagnostik och terapi.

Allergologi är en egen specialitet sedan 1992 och ingår i den internmedicinska gruppen av specialiteter. Det var naturligt och viktigt att allergisjukdomar blev en egen specialitet eftersom det skett en successiv ökning av allergier hos befolkningen. Det som också är speciellt med allergologi är att flera organsystem är involverade.

Följdriktigt fick allergispecialiteten vara kvar efter ett reformarbete initierat av Socialstyrelsen 2003 med syfte att minska antalet specialiteter. Sett till medlemsantalet tillhör vi de mindre specialiteterna, men den patientgrupp vi representerar är desto större eftersom allergi och astma tillhör folksjukdomarna.

Vår specialitet är företrädd av Sektionen för Specialiteten Allergologi (SSA) som ingår i Läkarförbundet samt som en självstyrande sektion i Svensk Förening För Allergologi (SFFA).

SFFA är en intresseförening inom Svenska Läkarsällskapet. Inom SFFA samlas medlemmar från många olika specialiteter, t ex allmänmedicin, barn- och ungdomsallergologi, hudsjukdomar, klinisk immunologi, lungmedicin och öron-, näs- och halssjukdomar och där också andra yrkesgrupper inom allergisjukvården kan ingå. Specifika frågeställningar som rör specialiteten Allergologi, t ex specialistutbildningen, handläggs fristående av SSA. Medlemmarna i SSA representeras av ett specialitetsråd med 6 vuxenallergologer som väljs i samband med SFFA:s årsmöte. Endast vuxenallergologer är röstberättigade vid val av medlemmar till rådet. Rådets uppgift är bl. a att i samråd med SSA:s medlemmar övervaka studiegången till allergispecialist och ansvara för innehållet i rekommendationerna.

1.2 Allergologi i ett internationellt perspektiv

Allergologi är godkänd som specialitet inom EU:s specialitetsorganisationen UEMS (Union Européenne des Médecins Spécialistes, European Union of Medical Specialists), ett officiellt organ, som organiserar och godkänner medicinska specialiteter inom EU:s 27 medlemsländer. Varje specialitet har sin *Section and Board*. Varje land har en representant i vardera. I svensk översättning kan man säga att Section motsvarar Läkarförbundet och Board Läkarsällskapet. Section and Board of Allergology and Clinical Immunology har enats om ett s.k. Core Curriculum vilket beskriver innehållet i den nya allergispecialiteten. Detta har godkänts av UEMS och EAACI (European Academy of Allergy and Clin Immunology) och finns publicerat i tidskriften "Allergy" i juni 2004.

För att UEMS ska godkänna en specialitet måste den vara företrädd i mer än 40 % av medlemsländerna. För Allergologi full specialitet i 13 och subspecialitet i 4 länder. Det är viktigt att Sverige, liksom i allt annat EU-arbete, deltar i arbetet att harmonisera och förbättra utbildningen och vården av allergologiska sjukdomar. I Core Curriculum bestäms att internmedicin eller pediatrik ska vara grundläggande basutbildning (common trunk). Anpassning till olika länders tradition är dock tillåten. De teoretiska och praktiska moment som ska ingå i specialistutbildningen är fastställda i en *Log Book*. För övrigt hänvisas till hemsidan www.aciuems.com. För att se vissa delar krävs lösenord som lämnas ut av SSA.

2. Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om läkares specialiseringstjänstgöring

Från och med den 1 september 2008 gäller högre krav och breddat innehåll för den som vill utbilda sig till specialistläkare.

Föreskrifter och allmänna råd

Viktigast i de nya föreskrifterna och allmänna råden, [SOSFS 2008:17](#), är att stärka och säkra kvaliteten i läkarnas specialiseringstjänstgöring. Det görs genom ett antal insatser:

- Vårdgivaren ska se till att det finns rutiner för genomförande och utvärdering av ST.
- Vårdgivaren ansvarar för att det finns tillgång till en studierektor som utgör ett organisatoriskt stöd för verksamhetschefer, handledare och ST-läkare.
- Verksamhetschefen får ett tydligare ansvar för att utse handledare och se till att utbildningsprogram upprättas.
- Handledarna ska ha handledarutbildning. I föreskrifterna finns rekommendationer kring utbildningens innehåll.
- De som genomgår specialiseringstjänstgöringen ska fortlöpande dokumentera sin kompetensutveckling.
- ST-läkarens kompetensutveckling ska fortlöpande bedömas.

- De enheter som ansvarar för utbildningen ska regelbundet genomgå en extern granskning.
- Socialstyrelsen inhämtar yttrande från två externa bedömare vid prövning av ansökan om specialistkompetensbevis.

Forskarutbildningsmeriter

För ST-läkare som har en svensk eller jämförbar utländsk medicine doktorexamen kan specialiseringstjänstgöringen förkortas med ett halvår.

Socialstyrelsens föreskrifter finns i sin helhet under adressen:

www.socialstyrelsen.se/sosfs/2008-17

3. Målbeskrivning för specialiseringstjänstgöring i allergologi

Målbeskrivningar för alla specialiteter återfinns under adressen:

www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs

4. Specialitetens rekommendationer om hur målbeskrivningen ska uppfyllas återfinns även under SFFA:s hemsida <www.sffa.nu>

4.1 Allmänna rekommendationer

Vid varje utbildningsenhet bör utses en utbildningsansvarig allergolog som har det övergripande ansvaret för specialistutbildningen. Normalt har verksamhetschefen detta ansvar, men om verksamhetschefen inte är allergolog skall en specialist i allergologi utses för uppdraget.

När en läkare accepteras för specialistutbildning skall en personlig handledare utses av verksamhetschefen/utbildningsansvarig allergolog. Detta sker i samråd med ST-läkaren, tilltänkt handledare och studierektor, se SOSFS 2008:17:3 kap 3, § 4. Handledaren skall vara specialistkompetent i allergologi och vara en erfaren kliniker. Handledaren skall ha genomgått handledarutbildning. I början av utbildningen skall ST-läkaren tillsammans med verksamhetschefen/utbildningsansvarig allergolog, handledare och studierektor utforma en utbildningsplan som kan vara utformad som ett ST-kontrakt där samtliga tjänstgöringsmoment med ungefärliga tidsangivelser anges.

Eventuell tidigare tjänstgöring och/eller forskningserfarenhet relevant för specialiteten skall diskuteras och godkännas av handledare, utbildningsansvarig och studierektor. I utbildningsplanen anges även ramar för teoretiska studier, kurser och handledning. Den grundläggande internmedicinska basutbildningen planeras tillsammans med studierektor inom den internmedicinska specialiteten. Som allmän regel gäller att specialistutbildningen skall ta minimum 5 år räknat från legitimationen. Specialistutbildningen innefattar den grundläggande utbildningen i internmedicin, specialistutbildningen i allergologi, sidoutbildning till allergologisk specialitet, individuellt vetenskapligt arbete, evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete samt rekommenderad teoretisk utbildning (kurser, litteratur, seminarieuppgifter, administrativ och pedagogisk utbildning). Den totala utbildningstiden inkluderande internmedicinsk basutbildning samt allergologisk subspecialitet tar i regel minst 6,5 år.

Specialitetsföreningen rekommenderar en tid motsvarande minst två års tjänstgöring för den specialistledda utbildningen inom specialiteten allergologi. För att kvalitetsmässigt säkerställa att en bred allergologisk utbildning ges bör ST-läkare och handledare dokumentera antalet nybesök och återbesök, som handläggs av ST-läkaren under den allergologiska tjänstgöringen. Specialitetsrådet rekommenderar att minst 500 dokumenterade nybesök och 500 återbesök handläggs av ST-läkaren under utbildningstiden.

Därtill bör den allergologiska utbildningen innefatta 6 månaders sidoutbildning. Med hänsyn till den vetenskapliga utvecklingen inom det allergologiska området samt för att harmonisera den svenska allergologutbildningen med övriga EU-länder bör sidoutbildning på enhet för klinisk immunologi ingå. Övrig sidoutbildning kan, beroende på ST-läkarens tidigare erfarenheter och tjänstgöringar inom internmedicinska grenspecialiteter, fullföljas inom följande specialiteter: lungsjukdomar, hudsjukdomar, infektionsmedicin, klinisk fysiologi, öron-, näs- och hals- sjukdomar, barn- och ungdomsallergologi, arbets- och miljömedicin och gastroenterologi.

Den allergologiska tjänstgöringen skall förläggas till klinik på universitets- och/eller länsjukhus eller annan utbildningsenhet där specialistledd klinisk allergologi omfattande samtliga inom specialistutbildningen obligatoriska moment (se delmål 4-12) utövas. Om utbildningsenheten inte kan uppfylla utbildningskraven för samtliga delmål skall kompletterande tjänstgöring på annan enhet genomföras. Under specialistutbildningens gång bör handledaren och ST-läkaren ha regelbundna träffar för avstämning av genomgångna moment i utbildningsplanen. Även under sidoutbildning är det lämpligt att kontakten mellan ST-läkare och handledare upprätthålls. Checklistan på genomgångna utbildningsmoment skall ses som ett hjälpmedel för ST-läkare och handledare att kontinuerligt kunna utvärdera utbildningen och se till att samtliga delmål uppfylls. Handledaren kan efterhand signera checklistan. Inför utfärdande av intyg om fullgjord specialistutbildning åligger det handledaren att tillsammans med ST-läkaren förvissa sig om att alla ingående moment har fullgjorts. Intyg utfärdas formellt av verksamhetschefen. Om denne inte är specialist i ämnet skall målpuppfyllelsen tillstyrkas av handledare, utbildningsansvarig specialist och studierektor.

Under utbildningstiden skall ett individuellt vetenskapligt arbete genomföras och redovisas. Detta skall omfatta minst 10 veckor under hela ST-perioden inklusive teoretiska kursmoment. Avsikten är att på ett tidigt stadium ge träning i att kritiskt granska och utvärdera medicinska rön och introducera ett vetenskapligt arbetssätt. Handledaren bör själv ha genomgått forskarutbildning, men om så ej är fallet skall vetenskaplig kompetens på annat sätt knytas till arbetet. Om ST-läkaren tidigare genomgått forskarutbildning eller deltagit i forskningsprojekt kan detta tillgodoräknas i ST-utbildningen.

Ett evidensbaserat förbättrings- och kvalitetsarbete skall även genomföras och redovisas under utbildningstiden. Förbättringsarbetet integreras lämpligen under handledning i den kliniska verksamheten och kan med fördel starta tidigt under utbildningstiden och sedan pågå fortlöpande. Arbetet kan omfatta olika områden, t ex att bidra till att upprätta vårdprogram eller förbättra utredningsrutiner. Kvalitetsarbetet skall vara åtskilt från det vetenskapliga arbetet, men de kan innehålla gemensamma kursmoment och ämnesområden.

Specialitetsföreningen (SSA) rekommenderar utbildande enheter att genomgå SPUR-inspektion (se särskilt avsnitt nedan).

4.2 Precisering av delmål och antal utförda utredningar

Numrering av kunskapsområden nedan motsvarar de delmål för medicinsk kompetens inom Allergologi, som fastlagts av Socialstyrelsen i målbeskrivningen, sid. 375-378. Se www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs

Kunskapsområde 4:1	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Astma med differentialdiagnoser, KOL, laryngeal obstruktion, sensorisk hyperreaktivitet m.fl.	Astma: Etiologi Sjukdomsbild Fenotyper Naturalhistoria Diagnostik Svårighetsgradering Monitorering Behandling	Astma: Patofysiologi Epidemiologi KOL och övriga differentialdiagnoser	Aktuella studier och utveckling inom området

Antal rekommenderade utredningar: nybesök/återbesök: 200/200

Utförda.

Datum:

Sign:.....

Kunskapsområde 4:2	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Rinit och rino-konjunktivit, allergisk och icke-allergisk.	Etiologi Naturalhistoria Sjukdomsbild Diagnostik Svårighetsgradering Behandling	Patofysiologi Epidemiologi Differentialdiagnoser	Aktuella studier och utveckling inom ämnesområdet

Antal rekommenderade utredningar: nybesök/återbesök: 100/100

Utförda.

Datum:

Sign:.....

Delmål 4. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 375

Uppfyllt.

Datum:.....

Sign:.....

Kunskapsområde 5:1	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Anafylaxi	Etiologi Sjukdomsbild Diagnostik Behandling, akut och profylaktisk Autoinjektor adrenalin, indikation och hantering	Patofysiologi Differentialdiagnoser, inklusive mastocytos	Aktuella studier och utveckling inom ämnesområdet

Antal rekommenderade utredningar, nybesök/återbesök: 20/20

Utförda.

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 5:2	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Födoämnesöverkänslighet	Etiologi Sjukdomsbild Diagnostik, inkl provokationer (öppet och dubbelblint) Svårighetsgradering Behandling	Patofysiologi Kostråd Differentialdiagnoser såsom gluten- och laktosintolerans, IBS, IBD	Kulturellt betingade kostskillnader Aktuella studier och utveckling inom området

Antal rekommenderade utredningar, nybesök/återbesök: 60/60

Utförda.

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 5:3	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Läkemedelsöverkänslighet (Penicillin och andra antibiotika, ASA/NSAID, lokalanaestetika, narkosmedel och andra läkemedel)	Etiologi Sjukdomsbild Diagnostik, inkl provokationer (öppet och blint) Svårighetsgradering Behandling	Farmakodynamik, kinetik, biverkningar och interaktioner Mekanismer	Aktuella studier och utveckling inom området

Antal rekommenderade utredningar 75

Utförda.

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 5:4	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Insektsallergi, fr.a. bi- och geting	Etiologi Sjukdomsbild Diagnostik Riskbedömning Behandling, fr a allergenspecifik immunterapi	Patofysiologi Toxiska effekter	Entomologi

Antal rekommenderade utredningar, nybesök: 20

Utförda.

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 5:5	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Övriga immunologiska tillstånd, inklusive icke-IgE-förmedlade tillstånd	Immunbrist med symtom från luftvägar	Allergisk alveolit Churg-Strauss Eosinofila syndrom Allergisk bronkopulmonell aspergillos Immunologiska mekanismer	Autoimmuna sjukdomar Hyper-IgE-syndrom

Antal rekommenderade utredningar, nybesök: 10

Utförda.

Datum: Sign:.....

Delmål 5. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 375

Uppfyllt.

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 6:1	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Urtikaria och angioödem	Prevalens Etiologi Sjukdomsbild Diagnostik Behandling	Mekanismer, inkl autoimmuna Differential-diagnoser t ex mastocytos Test av histaminfrisättning Hereditärt angioödem (HAE)	Aktuella studier och utveckling inom området

Antal utförda utredningar, nybesök/återbesök: 40/40

Utförda.

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 6:2	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Atopiskt eksem/dermatit	Sjukdomsbild	Differentialdiagnoser, fr. a. kontakteksem Naturalförlopp Behandling	Epikutantest

Delmål 6. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid. 376

Uppfyllt.

Datum:

Sign:

Kunskapsområde 7:1	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
In-vivo-tester (allergi)	Hudtester (fr.a. prick- och intrakutantest) Allergenprovokationer per os/parenteral	Allergenprovokationer i övre och nedre luftvägar, konjunktivalt	Epikutantester

Uppfyllt

Datum:

Sign:

Kunskapsområde 7:2	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Lungfunktionstester	Indikation och utförande Spirometri med reversibilitetstest PEF-kurva Exhalerat NO	Mätning av lungvolym och luftvägsmotstånd (Kroppspletysmografi) Lungmekanik	Impulsoscillometri Diffusionskapacitet Gasutsköljning

Uppfyllt

Datum:

Sign:

Kunskapsområde 7:3	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Bronkialprovokationer (icke-allergena)	Indikation, utförande och tolkning av test med: Metakolin Mannitol	Ansträngningstest Isokapnisk hyperventilation Capsaicintest	Lysin-ASA-provokation

Uppfyllt

Datum:

Sign:

Delmål 7. Teoretiska krav för medicinsk kompetens enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 376

Uppfyllt.

Datum:

Sign:

Kunskapsområde 8	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
In-vitro-tester	Tolkning av Specifikt IgE i serum Specifikt IgE mot rekombinanta allergen Total-IgE i serum Eosinofili Immunglobulinnivåer	Precipiterande antikroppar Komplementfaktorer, C1-esterasinhistorer Tryptas Serum/urinhistamin	Basofila frisättningstester Tester för autoimmunitet

Delmål 8. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 377

Uppfyllt.

Datum:..... Sign:.....

Kunskapsområde 9	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Allergen	Förekomst, spridning Egenskaper Rekombinanta allergen	Nomenklatur (molekylärimmunologi)	Haptenmekanismer Aerobiologi

Delmål 9. Teoretiska krav för medicinsk kompetens enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 377

Uppfyllt.

Datum:..... Sign:.....

Kunskapsområde 10	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Immunmodulerande behandling	Allergenspecifik immunterapi (ASIT) <ul style="list-style-type: none"> • Verkningsmekanism • Indikationer • Kontraindikationer • Säkra rutiner • Doseringscheman • Biverkningar Anti-IgE-behandling	Kostnadseffektivitet Väga kostnader mot annan behandling	Immunsuppressiv behandling

Delmål 10. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 377

Uppfyllt.

Datum:..... Sign:.....

Kunskapsområde 11:1	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Prevention, primär och sekundär. Rådgivning	Risikanalyser vid allergenförekomst i miljön Effekter av miljöåtgärder	Miljöanalyser	Teorier bakom sensibilisering och toleransutveckling

Uppfyllt

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 11:2	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Rehabilitering	Bedömning av arbetsförmåga Pedagogiskt och psykologiskt omhändertagande	Fysioterapi	Klimatvård

Uppfyllt

Datum: Sign:.....

Kunskapsområde 11:3	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Genetik Epidemiologi	Förekomsten av de allergologiska sjukdomarna	Ärftlighetens betydelse för uppkomst av allergi	Aktuella studier och utveckling inom området

Uppfyllt

Datum: Sign:.....

Delmål 11. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 377

Uppfyllt.

Datum:..... Sign:.....

Kunskapsområde 12	Ingående kunskap om	God kunskap om	Kännedom om
Försäkringsmedicin	Intygsskrivande Sjukskrivningsregler Kost- och miljöanpassningsbidrag	Yrkesrådgivning Försäkringskassan	Länsrätten Kammarrätten

Delmål 12. Teoretiska krav för medicinsk kompetens samt intyg om godkänd kurs enligt målbeskrivning, www.svls.se/malbeskrivning/6694.cs Allergologi, sid 377

Uppfyllt.

Datum:.....

Sign:.....

4.3 Kontrakt mellan ST-läkare och utbildande enhet, se Svenska Läkarförbundets/SYLFs hemsida, www.slf.se/Foreningarnas-startidor/Yrkesforening/SYLF/ ST-kontrakt

SoS:s riktlinjer återfinns i författningssamlingen: SOSFS 2008:17

4.4 Checklistor är införda under respektive delmål (4:1 – 12)

5. Kvalitetsuppföljning

5.1 Inspektion av kliniken (SPUR)

Specialistutbildningsrådet, SPUR, ordnar inspektioner av utbildande enheter och är till för att säkra och höja kvaliteten i den målstyrda specialistutbildningen. Från 2011 sköts detta av IPULS, Institutet för professionell utveckling av läkare i Sverige. Specialitetsföreningarnas SPUR-inspektörer utgör grund för verksamheten. Som ett led i kvalitetsarbetet rekommenderar specialistföreningen utbildande enheter att genomgå SPUR-inspektion. Intresseanmälan och beställning av inspektion görs direkt till IPULS på <http://edu.ipuls.se/www/templates/page.cfm?sid=259>

5.2 Ansökan om specialistkompetens görs till Socialstyrelsen

Blanketter finns på www.socialstyrelsen.se/sosfs/2008-17/grundforeskrift2008-17 7 kap: Ansökan (bilaga1) och Intyg om uppnådd kompetens enligt målbeskrivningen, av verksamhetschef och handledare (bilaga2)

5.3 Specialistexamen

SSA ansvarar för frivillig specialistexamen och rekommenderar att den blivande specialisten i slutskedet av sin utbildning genomgår svensk specialistexamen och EU-examen anordnad av UEMS, se 1.2, och EAACI, European Academy of Allergy and Clinical Immunology. Information om dessa examina kan erhållas från SSA www.sffa.nu /Styrelsesidor/ Specialistetsrådet och UEMS www.uems.net och EACCI:s hemsida <http://eaaci.net>